مدیریت شهری
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019
۶۵-۷۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۸/۲۳ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۲/۱۵

شاخص های کالبدی اجتماع پذیری برای سالمندان در مجتمع های مسکونی

پریسا هاشم پور*- عضو هیئت علمی رشته ی معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

لیلا مدقالچی - عضو هیئت علمی رشته ی معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

زهرا علمی - دانشجوی کارشناسی ارشد معماری - دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

سالمندی دوره‌ی پیش‌پایانی زندگی است که با درنظرگرفتن شرایط جسمی و روحی سالمندان، روابط -اجتماعی و ملاقات با اطرافیان ضروری می‌باشد بنابراین نیازهای اجتماعی در این دوران اهمیت فراوانی دارند. پژوهش حاضر با هدف شناخت وتبیین روابط بین شاخص‌های کالبدی اجتماع پذیری برای سالمندان در مجتمع های مسکونی تهیه‌گردید که با توجه به هدف ذکر شده نوع تحقیق مذکور کمی می باشد و در آن از روش پیمایشی-همبستگی استفاده شده است. شاخص‌ها بر اساس نیازهای سالمندان و نظریات اجتماع‌پذیری در مجتمع‌های مسکونی بدست آمده است. جهت اولویت‌بندی شاخص‌ها و تعیین روابط بین آنها پرسش‌نامه‌هایی درقالب‌طیف لی‌کرت با ۵۹ گویه بین ۴۲ نفر از متخصصین توزیع گردیده است. نتایج تحلیل به روش همبستگی بیانگر آن است که از میان رابطه‌های دو به دو میان شاخص‌ها ۶۲,۱۴ درصد از این روابط غیر معنی دار(ضعیف)، ۱۶,۱۸ درصد معنی‌دار در سطح احتمال ۱ درصد(قوی) و ۲۱,۶۸ درصد معنی دار در سطح احتمال ۵ درصد(متوسط) می باشد. براساس آمارهای‌وزنی شاخص‌های ایمنی و امنیت (درمسیرهای حرکتی، مسیرهای پیاده و فضاهای تجمعی و سکونتی)، استفاده از فضاهای طبیعی(در کنار مسیرهای حرکتی، حضور در کنار طبیعت) وجانمایی مبلمان جهت ایجاد فضاهای مکث تاثیر بیشتری در اجتماع پذیری محیط برای سالمندان قرار دارند.

کلیدواژه ها: شاخص های کالبدی، اجتماع پذیری، سالمندان، نیازهای اجتماعی، مجتمع های مسکونی

Sociopetaloid related Indexes in Residential Complexes for the Seniority Group

Abstract:

Elderly is a premature period of life that is necessary considering the physical and mental conditions of the eldery, social relationships, and meeting with other people . Therefore, social needs are very important in this period . The purpose of this study was to identify and explain the relationship between the sociopetaliod related indexes of residential complexes for the elderly ; Which, according to the mentioned goal, is a quantitative-qualitative research type And a survey-correlation method has been used .The indexes are derived from the eldery needs and the sociopetalolid - related considerations in residential complexes. In order to prioritize the indexes and determine the relationships between them, questionnaires were distributed in the form of a Leiter plot and in the form of 59 items distributed among 42 specialists. Correlation analysis results show that among the two-to-two interrelations between indexes, 62.14% of these relationships are meaningless (weak), 16.18% significant in the probability level of 1% (strong) and 21. 68% The probability level are 5% (average).According to the weight statistics, safety indexes (in motorways, pedestrians and cumulative spaces) and the use of natural spaces (along with motorways, presence along nature) and security (on pedestrian and residential areas) and the placement of furniture to create pauses The higher priority is.

Key words: Sociopetaloid related Indexes, eldery and social needs, residential complexes, collective interactions

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس : ۰۹۱۴۳۱۰۹۰۴۱ ، رایانامه: P.Hashempour@tabriziau.ac.ir

این مقاله مستخرج از پایان نامه ی کارشناسی ارشد نگارنده ی سوم با عنوان اجتماع پذیری مجموعه های مسکونی مناسب گروه سنی سالمندان در تبریز (مطالعه ی موردی : مجموعه های آسمان ، سپیدار ، ستارخان و علامه امینی) می باشد که با راهنمایی خانم دکتر پریسا هاشم پور و مشاوره ی خانم دکتر لیلا مدقالچی در دانشگاه هنر اسلامی تبریز انجام گرفته است.

مقدمه

افزایش میزان تولد کودکان و کاهش مرگ و میر انسانها به دلیل بهبود وضعیت بهداشتی و درمانی در چند دهه ی اخیر سبب افزایش تعداد سالمندان در جهان گردیده است. دردنیای معاصر همگام با پیشرفت‌های عظیم صنعت، علم وتکنولوژی، قشر سالمند به عنوان جمعیت رو به رشد با نیازهای ویژه ای محسوب می‌شوند و دولت‌ها خود را ملزم می‌دانند که این قشر را بیش از پیش مورد توجه قرار دهند(مقصودنیا، شجاعی، ۱۳۸۴، ص۲۶) امروزه مشکل اصلی سالمندان، نبود قدرت و حتی فقدان منزلت اجتماعی واقتصادی نیست. درد بزرگ این افراد، احساس تنهایی و طرد شدگی است(محمدزاده، ۱۳۹۱، ص۲). برخی از سالمندان به مرور از مشارکت در زندگی -اجتماعی کناره می‌گیرند به طوریکه ممکن است در آنها نوعی احساس بیهودگی و افسردگی پدید آید(سام آرام، ۱۳۷۱، ص۱۵۴) (خاشعی، ۱۳۸۵، ص ۳ – ۱). این در حالی است که در کشورهای توسعه‌یافته کسانی که دارای ارتباط قوی تری هستند کمتر دچار رکود ذهنی شده و طول عمر بیشتری دارند. این افراد از نظرجسمی نیز نسبت به افراد منزوی سالم‌تر می‌باشند بن ابراین توجه به نیازهای اجتماعی‌سالمندان و ارتقای اجتماع‌پذیری فضا برای این قشرسنی در قالب اجتماع‌پذیری سالمند اهمیت فراوان دارد. اهمیت این موضوع در مسکن به عنوان مکانی برای زندگی که سیستم خانواده پاسخگوی نیازهای مختلف آن می باشد از فضاهای دیگربیشتراست؛ بنابراین در ادامه بحث نیازهای اجتماعی -سالمندان، بحث و بررسی در باب ارتقای اجتماع پذیری در مجتمع‌های مسکونی لزوم می‌یابد (Mahdavinejad , Mashayekhi , ۲۰۱۲: ۱). در راستای اجتماع پذیری مجتمع های مسکونی فضاهای عمومی امکان ملاقات افراد را فراهم می آورند که برای این ملاقات واسطه‌هایی در قالب افرادی که دیگران را گرد هم آورده یا فعالیتی مشترک و موضوعی که شرایط اجتماعی را فراهم می‌آورد موردنیاز است (شجاعی، پرتوی، ۱۳۹۴، ص۵).

در رابطه با دو موضوع اجتماع پذیری سالمند و اجتماع پذیری مسکن نظریات فراوانی از جانب -نظریه پردازانی از جمله جان لنگ، بنت. ات آل ،آموس راپاپورت و سایرین مطرح گردیده که با وجود پژوهشهای صورت گرفته در باب سالمندی واهمیت نیازهای اجتماعی این قشرو همچنین -پژوهش‌های مرتبط با اجتماع پذیری در مسکن نیاز به پژوهش‌های افزون در باب بهبود اجتماع پذیری سالمندان در مجتمع‌های مسکونی احساس می شود. پژوهش‌حاضر بر پایه این پرسش مطرح است که شاخصهای کالبدی مرتبط با اجتماع پذیری مجموعه های مسکونی برای گروه سنی سالمند کدامند؟ برای پاسخ به این سوال پژوهش با هدف تبیین شاخص های کالبدی اجتماع پذیری برای سالمندان در مجتمع های مسکونی در ابتدا به طرح نیازهای قشر سالمند و تشریح معیارهای اساسی نیازهای اجتماعی سالمند بر اساس نظریات مطرح دراین زمینه پرداخته و درادامه بررسی مفهوم اجتماع پذیری بعنوان کیفیت فضایی و نظریات مرتبط با این مفهوم در مجتمع‌های مسکونی صورت گرفته و پس از طرح مولفه های مرتبط با این مفهوم، با توجه به معیارهای حاصل از نیازهای اجتماعی سالمندان شاخص های کالبدی اجتماع پذیری برای سالمندان در مجتمع های مسکونی تبیین گردیده است. در نهایت جهت اولویت بندی شاخص‌ها و تعیین روابط بین آنها پرسش نامه هایی در قالب طیف لی کرت با ۵۹ گویه بین ۴۲ نفر از متخصصین توزیع و به روش همبستگی و واریانس تحلیل شده است.

پیشینه ی تحقیق

در باب موضوع حاضر پژوهش‌هایی در قالب ادبیات مربوط به سالمند و نیازهای اجتماعی

این قشر و ادبیات مرتبط با اجتماع پذیری در مجموعه های مسکونی صورت گرفته است. لازم به ذکر است اجتماع پذیری در معنای کیفیت فضایی می باشد که مردم را دور هم جمع می کنند (Osmand, ۱۹۵۷,pp ۲۶) مطالعات صورت گرفته در داخل کشور و سایر کشورها در باب موضوع سالمند و نیازهای اجتماعی این قشر به لحاظ محتوایی در قالب ۴ دسته ی کلی قابل تبیین می باشند که عبارتند از: چشم انداز کلی به مقوله سالمندی(کتاب "کهنسالی" نوشته "دوبوار ۱۳۷۰" و کتاب "جامعه شناسی سالمندی - تامل های شخصی در نظریه ها" نوشته "سترستن و آنجل ترجمه امیری و جوانی۱۳۹۴")رویکرد مشارکتی و سالمندی موفق(مقاله" ارائه انگاره های محیطی مؤثر بر شکل‌گیری فضاهای عمومی مشوق سالمندی موفق با تأکید بر ترجیحات سالمندان شهر شیراز "نوشته "پورجعفر، تقوایی و سایرین ۱۳۸۹"، مقاله " Successful Aging " نوشته " Rowe , Robert , Kahn , ۱۱۹۷")نیازهای سه گانه سالمندی(مقاله " تعاریف و نظریه های سالمندی "نوشته "عامری، گواری و سایرین ۱۳۸۱ "، مقاله " شهردوستدار سالمند"نوشته" صادقی ۱۳۹۳ " مقاله " شهر دوستدار سالمند و معیارهای طراحی مراکز تعاملات اجتماعی سالمندی با رویکرد سلامت روان " نوشته " فروغمند اعرابی، کریمی فرد ۱۳۹۴ " کتاب"Inclusive Urban Design – streets for life" نوشته " Burton & Mitchell ۲۰۰۶ ") ونیازهای سالمندان در مسکن (کتاب "اصول طراحی مسکن سالمندی با رویکرد روانشناسی محیط"نوشته" دباغ و الفت ۱۳۹۴"، کتاب" معیارهای نوین برنامه ریزی و طراحی سکونتگاه سالمندان با رویکرد افزایش امید به زندگی در ساکنین" نوشته" ضرغامی و الفت ۱۳۹۴ "، مقاله " The Meaning of Aging in Place to Older People " نوشته " Guberman , ۲۰۱۱ ,Wiles , Leibing Reeve , Allen,"). با توجه به دسته بندی مورد بررسی در این باب، مربوط به نیازهای سه گانه سالمندی(جسمی روحی و اجتماعی) می باشد. در ادامه، پژوهشهای صورت گرفته در رابطه با موضوع اجتماع پذیری مسکن نیز به لحاظ محتوایی در ۶ دسته کلی قابل تبیین می باشند که عبارتند از: الگوهای فضاهای باز در مجموعه مسکونی (مقاله" کاربریهای فضای باز در مجتمع های مسکونی بزرگ مقیاس تهران "نوشته " آل هاشمی ۱۳۹۲ "، مقاله " فضای باز مجموعه های مسکونی و پاسخ دهی محیطی: مطالعه تطبیقی سه مجموعهٔ مسکونی در شهر همدان "نوشته" جلیلی، عینی فرد، طلیسچی ۱۳۹۲ ") الگوهای تداوم حیات جمعی (مقاله " فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی " نوشته" دانشپور، چرخچیان ۱۳۸۶ "، مقاله " ردپای زندگی در شهر مفهوم فضای جمعی در شهرهای هند "نوشته" لواسانی ۱۳۹۳ ")تقسیم بندی فعالیتها سلسله مراتب فضاها (کتاب "شهر انسانی" نوشته " یان گل ترجمه غفاری و غفاری۱۳۹۲"،کتاب" عرصه های زندگی جمعی و زندگی خصوصی" نوشته" مزینی ") ابعاد کالبدی، فعالیتی و اجتماعی در اجتماع پذیری فضا (کتاب "معماری جمعی از نظریه تا عمل" نوشته " اسلامی، کامل نیا ۱۳۹۲ "، مقاله " عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقا اجتماع پذیری در فضاهای عمومی با مقیاسهای مختلف تهران نمونه موردی فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران "نوشته " شجاعی، پرتوی ۱۳۹۴ "مقاله " اجتماع پذیری فضای معماری " نوشته " صالحی نیا، معماریان ۱۳۸۸ ") ارتباط با طبیعت (مقاله" بازطراحی بوستان های محله ای با تأکید بر توسعه روابط اجتماعی میان ساکنان محله "نوشته" سوزنچی، تریوه، ۱۳۹۰ " مقاله " تحلیل اجتماع پذیری محیط کالبدی متأثر از ادراک طبیعت در محیط انسان ساخت مطالعهٔ موردی نمونه های مسکونی شهر همدان"نوشته"دانشگر مقدم، بحرینی، عینی فرد۱۳۹۰ ")مطالعات جامع پایداری اجتماعی و اجتماع پذیری فضاهای عمومی و مسکن

(مقالـه "شناسـایی متغیرهـای مؤثر بر اجتمـاع پذیری در حـوزه مسـکن" نوشـته " باقـری، نوروزیـان ملکـی، حسـینی ۱۳۹۴ " کتـاب " نظریـه پایـداری اجتماعـی و مجتمـع هـای مسـکونی "نوشـته " ضرغامـی۱۳۹۶ " مقالـه "The Effect of Environmental Factors on Sociopetality of Urban Spaces" نوشـته"Naghiloo & Falahat۲۰۱۶ "). از میـان دسـته‌های‌مذکور ابعـاد کالبـدی و اجتماعـی - فعالیتـی اهمیـت فراوانـی دارنـد. بـا توجـه بـه پژوهش‌هـای صورت‌گرفتـه دربـاب مفاهیـم سـالمند واهمیـت نیازهـای اجتماعـی و اجتماع‌پذیـری مجتمع‌هـای مسـکونی، پژوهـش حاضـر بـه بررسـی مفهـوم اجتماع‌پذیـری مسـکن بـرای سـالمندان پرداختـه وابعـاد و شـاخص‌های مرتبـط بـا این‌مفهـوم را تبییـن مـی کند.

مدل مفهومی و سوالات تحقیق

بـا توجـه بـه بررسـی هـای صـورت گرفتـه در حـوزه نیازهـای سـالمند و اجتماع پذیری در مسـکن پژوهش حاضـر بـر پایـه ی این پرسـش اصلی شـکل مـی گیرد کـه « شـاخص های کالبـدی موثـر بر اجتمـاع پذیری سـالمندان در مجتمـع های مسـکونی کدامنـد ؟ ». در راسـتای پاسـخ بـه این سـوال پـس از بررسـی مفاهیم مرتبـط بـا سـالمند و تبییـن مولفـه هـای مرتبـط بـا نیازهـای سـه گانـه ی جسـمی روحـی و اجتماعـی، تبییـن مفهـوم اجتماع پذیری مسـکن و شـاخص های مرتبـط با نظریات مطرح شـده در این زمینه در دسـته هـای ایمنی، دعـوت کنندگـی، پیاده مداری، آسـایش و اقلیـم، تسـهیلات، طبیعت، سـرزندگی، امنیت، حس تعلـق و مالکیـت، سـرزندگی و تجمـع صـورت گرفتـه و در نهایـت طبـق نظـر متخصصیـن شـاخص هـای ۳۰ گانـه ی اجتمـاع پذیـری مسـکن سـالمندی مطرح می گـردد.

سالمند و نیازهای سالمندی

پدیده سالمندی روندی طبیعی است که از زمان حیات جنین شروع و تا مرگ ادامه می یابد. سالمندی را می توان از بعد زیست‌شناسی این چنین معنی کرد: مرحله ای است طبیعـی و پـیش پایانی در ادامه روند تولد تا مرگ و از بعداجتماعی، سالمندی دورانی از زنـدگی اسـت کـه شـخص قادر به ادامه زندگی خود بطور مستقل نیست و محتاج به کمک دیگران می باشـد. (مقصودنیـا، شـجاعی، ۱۳۸۴،ص۷) نیازهـای سالمندان را در سـه دسـته کلـی نیازهـای جسمانی(معیشـتی) -نیازهای‌روحـی(عاطفـی) و نیازهای‌اجتماعـی (تفریح شـرکت درزندگی‌اجتماعـی‌و امنیـت) می‌توان تقسـیم بنـدی کرد(ضابطیـان، تقوایـی، ۱۳۸۸،ص ۳)(نمـودار ۱)

نیازهای جسـمی و روحـی: تغییراتی که در سـالمندی روی مـی دهـد ترکیبـی از تغییـرات جسـمی و روانـی اسـت که به لحاظ ماهیت و شـدت در هر فرد متفاوت می‌باشـند.از جملـه ایـن عوامل مـی تـوان ویژگی های جسـمانی از قبیل مسـتعد بـودن به بیماری، نارسـایی هـای حسـی و ضعف سیسـتم هـای حرکتـی و... را نام بـرد. (رفیع زاده، نوذری، روشـن بخش، ۱۳۸۰، ص ۴۴) ضعف در حساسـیت پوسـت وآسـیب پذیری در برابر عفونـت از دیگـر آسـیبهای جسـمی احتمالـی در افراد سـالمند اسـت (دباغ، الفـت، ۱۳۹۴، ص۱۰۷-۱۰۲) با توجـه به مشـکلات جسـمی مذکـور نیازهای جسـمی سـالمندان در سـه دسـته مراقبـت در برابـر بیمـاری، تقویـت سیسـتم حرکتـی و کاهـش تاثیـر آلودگـی محیـط تبیین مـی گردد.

سـالمندی از نظـر روانـی خصوصیت ویـژه ای دارد که مربـوط بـه موقعیـت افـراد در گـروه جمعیتـی خاصی اسـت و ایـن خصوصیـت از لحـاظ قابلیـت انطبـاق بـا سـنجش و انـدازه گیـری رفتـار آنـان مشـاهده می گـردد فـرد کهنسـال را می‌تـوان بـه صـورت انسـانی بـا حیـات طولانـی در پشـت سـر و انتظـار محـدود از زندگـی وصـف کـرد. ایـن نگـرش سـالمند میتوانـد سـبب تغییراتـی در خصوصیـات اخلاقـی و روانـی وی گـردد. از جملـه نیازهای‌روانی‌سـالمندان میتـوان بـه مـواردی از قبیـل ارتبـاط با گذشـته، کاهـش اضطراب، عـادت و ثبـات ذهنی و علاقـه افراطی به دارایی اشـاره نمـود (ضرغامی، الفـت، ۱۳۹۵، ص ۲۶ – ۲۴)توجه به

این نکته ضروری است که افسردگی بیشتردرمیان سالمندانی وجود دارد که تنها زندگی می‌کنند و علاوه برآن دچار ناراحتی جسمانی هستند. سالمندانی که علیرغم سن بالا در فعالیت‌های اجتماعی حضور دارند به بیماری‌های مختلف به ویژه بیماری‌های روانی کمتر دچار می‌شوند بنابراین توجه به نیازهای اجتماعی سالمندان اهمیت ویژه دارد (ضابطیان، تقوایی، ۱۳۸۸، ص۳).

نیازهای اجتماعی سالمندان:

پایگاه اجتماعی سالمندان مجموعه ای است از حقوق وتکالیف و موقعیت و نقشی که سالمندان در نظام اجتماعی دارا هستند(ضرغامی، الفت، ۱۳۹۵،ص ۳۶). مولفه های احساس جمعی سالمندان منوط بر مواردی از قبیل ایمنی و آسایش، احساس تعلق و هویت، تاثیرگذاری و تاثیرپذیری ارزشها و پیوند حسی مشترک می باشند(دباغ، الفت، ۱۳۹۴، ص ۳۳). همچنین در زمینه ارتقای تعهد اجتماعی سالمندان مواردی از قبیل حفظ ارتباط با دیگران، شرکت درفعالیتهای تفریحی، مذهبی‌فرهنگی و مدنی، فرصتهای شرکت در امور غیرانتفاعی و -اشتغال و شراکت درامور انتفاعی حائز اهمیت است (صادقی، ۱۳۹۳، ص ۲۹). در وهله اول سالمندان به توجه، محبت و احترام نیاز دارند. منظور از توجه و محبت پذیرش مهربانانه آنان در جمع خانواده و اجتماع و اهمیت دادن به سال های تجربه و اطلاعات آنهاست. یکی دیگر از جنبه های مهم اجتماعی شدن درسالمندان آموختن هنجارها وا رزشهای یک جامعه خاص می باشد. احساس با ارزش بودن وقتی در شخص بوجود می آید که دارای مشارکت‌اجتماعی باشد و از این نظر مورد احترام دیگران قرار گیرد می دانیم که بطور معمول این احساس تعلق و ارزش در خانواده بوجود می آید(ضرغامی، الفت، ۱۳۹۵، ص۳۳). ملاقاتها و دیدن دیگرسالمندان و گفت‌و گو برای این قشرجذاب است و این تنها سفرهای برنامه‌ریزی شده برای دیدن دوستان و خانواده را شامل نمی شود و تعاملات غیررسمی با همسایه ها، در خیابان با مغازه دارها ودیگر مردمی که در پارکها و فضاهای باز هستند را هم شامل می شود (ضابطیان، تقوایی، ۱۳۸۸، ص ۴). در مجموع مباحث مذکور می توان بر اهمیت نیازهای اجتماعی در کمک به رفع نیازهای جسمی وروحی سالمندان اشاره نمود. به طور مثال تاثیر افزایش مشارکت و روابط اجتماعی سالمندان در بهبود -هوش‌و

نمودار ۱ مولفه های مرتبط با نیازهای سه گانه ی سالمندی (منبع نگارندگان)

حافظـه، رفـع افسـردگی و پرخاشـگری‌های عصبـی قابـل توجـه می باشـند.

اجتماع پذیری مسکن سالمند

واژه هـای اجتمـاع پذیـر و اجتمـاع گریـز مفاهیمـی هسـتند کـه در ذیـل مفهـوم اجتمـاع پذیـری طـرح شـده و بیانگـر کیفیت‌هـای فضایی هسـتند کـه مردم را دور هـم جمـع مـی آورنـد یـا از هـم دور مـی کنند. ایـن واژه‌هـا را بـرای نخسـتین بـار همفـری اسـموند بـا همراهـی رابـرت سـامر تعریـف کـرد (Osmand, pp,۱۹۵۷ ۲۶).اجتمـاع پذیـری بـه عنـوان صفـت فضایـی بـا واژگانـی از جملـه سـرمایه اجتماعـی کـه خـارج از بحـث معمـاری بـوده و مفهـوم جـدا از معمـاری دارنـد تفـاوت دارد چـون ایـن واژه در بسـتر معمـاری و بعنـوان کیفیـت فضایـی طـرح مـی گـردد. فرآینـد اجتمـاع پذیـری، بـا برقـراری تعامـل و ارتباط اجتماعـی بیـن بهـره بـرداران هـر فضـای عمومـی و مشـترک معمـاری قابـل حصـول مـی باشـد و قابلیـت شـرکت مؤثـر در تعامـل بـا دیگـران، چـه در زندگـی خصوصـی و چـه در زندگی عمومی و حرفه ای انسـان، از اهمیـت حیاتـی برخـوردار اسـت(فرگاس،۱۳۷۹، ص ۱۲)(شـجاعی، پرتـوی، ۱۳۹۴، ص۴). با افزایش سن، وابـستگی سـالمندان بـه خانـه و واحدهـای همسـایگی و محلـه افزایـش مـی یابـد و تغییـرات فیزیکـی در ایـن محیـط هـا بویـژه اگـر بـارز باشـند باعـث صدمـه یـا از بیـن رفتـن فضاهـای اجتماعـی در فضاهـای فیزیکـی می‌شـوند. تحقیقات نشـان داده اسـت‌که ایجـاد فضاهـای بـاز غیررسـمی بـرای اتصال بیـن واحدهـای همسـایگی تاثیـر مثبتـی بـر سـلامت سـالمندان داشـته و امنیـت فضـای واحدهـای همسـایگی یکـی از مهمتریـن شـروط اسـتفاده بهینـه سـالمندان اسـت(ضابطیان، تقوایـی، ۱۳۸۸،ص ۵ - ۴). در مجمـوع نظریـه پـردازان متعـددی در مـورد مفهـوم اجتمـاع پذیـری، نظریـات خـود را بـه رشـته تحریـر درآورده‌انـد. از جملـه ایـن نظریـات می‌تـوان بـه نظریـات جیـن جیکبز(۱۹۶۰)(توجـه بیشـتر بـه مسیر ونشـان دادن جایگـــاه)حناآرت (۱۹۵۸)(قلمرو عمومـی عامـل اصلـی برونگرایـی و زندگـی سیاسـی و عمومی)کریسـتوفر الکسـاندر (۱۹۷۷، ۱۹۷۲)(ملاقات گاه بـه گاه و غیـر رسـمی، ادعای قلمـرو، حس مالکیت و عدالـت در فضا)ویلیـام وایـت (۱۹۸۰) (یادمـان هـا، پلـه ها، آب‌نماهـا بعنوان عوامـل موثـر درارتقای کالب د فضاهـای عمومی)لنارد(۱۹۸۴)(پیش‌بینـی وخلـق رویدادهـای اجتماعی)اشـاره نمود.(جـدول۱)

بـرای دسـتیابی بـه شـاخص‌های اجتمـاع پذیـری مسـکن منتج از نظریـات نظریه‌پـردازان اجتماع‌پذیری مسـکن ابعـاد کالبـدی و اجتماعی– فعالیتی مشـخص گردیـد و مولفـه هـا در قالب سـرزندگی(V) امنیت(S) ایمنـی(s) تجمـع(R) دعوت کنندگـی(I) مالکیت(O) پیـاده مـداری(P) مشـارکت(T) طبیعـت(N) ارزشـهای جمعـی(C) انعطاف(F)آسـایش واقلیـم (t) تسـهیلات(f) وفعالیـت(G) طـرح و کدگـذاری شـد و در مرحلـه اولویـت بنـدی شـاخص‌های اجتماع پذیـری مسـکن، بـا توجـه بـه فراوانـی -مولفـه هـا از دیـدگاه نظریـه پـردازان، مولفه‌هـای مشـارکت، ارزش‌های‌جمعـی و انعطـاف حـذف گردیدنـد. -برای تعییـن شـاخص‌های اجتماع‌پذیری مسـکن سـالمند ان مولفه‌هـا براسـاس نیازهـای سـالمندان در -قالـب نیازهـای جسـمی، روحی و اجتماعـی تدقیق و تحلیل شـدند و شـاخص‌های نهایـی مطابق نمـودار-۲ تعیین گردیدنـد.

روش پژوهش

بـا توجـه بـه هـدف ذکـر شـده نـوع تحقیـق مذکـور کمی می باشـد ودر آن از روش پیمایشـی- همبستگی اسـتفاده شـده اسـت. تبییـن نیازهـای سـالمندی در قالـب نیازهـای جسـمی، روحـی و اجتماعی و بررسـی مولفـه هـای نیازهـای اجتماعـی ایـن قشـر با اسـتناد بـه نظریـات نظریـه پـردازان حوزه سـالمندی بدسـت آمـد و در ادامـه بـه بررسـی مولفـه هـا و شـاخصهای بعـد اجتماع پذیـری در مجتمع‌های‌مسـکونی پرداخته شـد. اولویت‌بنـدی شـاخص‌های اجتمـاع پذیـری مجتمـع مسـکونی در دومرحلـه صورت گرفته اسـت ؛ در ابتـدا با توجـه به تعداد نظریات مرتبـط با هر کدام،

جدول ۱ شاخص های منتج از نظریات اجتماع پذیری مجتمع های مسکونی (منبع: نگارندگان)

نظریه پرداز	شاخص های حاصل از نظریات
جین جیکبز (۱۹۶۰)	توجه بیشتر به خیابان ها ونشان دادن جایگـاه آن ها (قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ، ۴) [1]
حنا آرت (۱۹۵۸) الکساندر (۱۹۷۷ ، ۱۹۷۲) چارلز هولوهان و سوزان زیگرت (، ۱۹۷۳)	قلمرو عمومی عامل اصلی برونگرایی و زندگی سیاسی و عمومی- ملاقات گاه به گاه و غیر رسمی ، ادعای قلمرو ، حس مالکیت و دریافت عدالت در فضا - مشخص بودن محدوده قلمرو به جای اجتناب از تماس با افراد (کاشانی جو ۱۳۸۹ ، ۱۰۰)(قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ،۳ و ۴) (شجاعی ، پرتوی ، ۱۳۹۴ ، ۴)(Lang 1987, 182) (باقری ، نوروزیان ملکی ، حسینی ، ۱۳۹۵ ، ص ۵ – ۳)
مید (Mead , 1973)	تنوع ، همگرائی اجتماعی ، همزیستی ، اشتراک ارزش ها ، فقدان تنش اجتماعی ، عدم ممانعت برای توسعه ، پیوند با محل ، حس مالکیت ، ایمنی ، امنیت و اعتماد ، مصونیت از تصادفات ، دزدی و خرابکاری ، مشارکت ، برنامه ریزی و تصمیم گیری باز ، مکانیزم کنترل فعال و خدمات مناسب ، سازگاری با ارزش های محل تعادل میان نظارت و محرکهای فضایی(قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ، ص ۳ و ۴)
لنارد (۱۹۸۴) ویلیام وایت (۱۹۸۰)جان لنگ مارکوس (۱۹۸۷)(Wardono)(Bechtel , 1977)(Saarinen 1976) (Shamsuddin et.al , 2012)(et al 2012	کالبد و پیش بینی و خلق رویدادهای اجتماعی- یادمان ها ، پله ها ، آب نماها -رابطه ی تنگاتنگ تعامـل اجتماعی و دلبستگی مـردم با محیط هـای اجتماعی و ساخته شده ، کمک بـه برقراری این ارتباطات و انجـام راحت تر رویدادهای فضایی ، تعدد و توالی فضاها ، ارتباطات فضایی ، عمق و گشودگی های فضا به بیرون - مقیاس ، نور ، رنگ ، دکور ، مصالح نحوه ی قرارگیری درب، پنجره ، کمد و منابع نور ، چیدمان اتاق و جغرافیای فضا (قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ، ص ۳ و ۴)(شجاعی پرتوی۹۴ص۶)(دانشگر مقدم ، بحرینی ، عینی فرد ، ۱۳۹۰ ، ۷)(Lang 1987, 182) (باقری ، نوروزیان ملکی ، حسینی ، ۱۳۹۵ ، ص ۵ – ۳)
مولسکی و لنگ (Moleski & Lang , 1986) یان گل (۱۹۸۷)	عناصر فیزیکی و مشخصه های لازم برای تداوم و پایایی آسایش افراد درمحیط ؛ نظام ها و الگوهای ویژۀ فعالیت در فضا ، تسهیل شکل گیری روابط جمعی ، سطح مطلوبی از خلوت در فضای فعالیت . شاخص های عملیاتی در این سطح شامل ابعاد هندسه فضا و روابط و ارتباطات فضایی در فضاهای فعالیت می باشد ؛ احساسات ، تجارب و ادراکات نمادین و زیبایی شناسانه به مثابه کیفیاتی در محیط ، ادراکات کاربران را تحت تاثیر قرار می دهند -فعالیتها در سه دسته ی ضروری ، انتخابی و اجتماعی ؛ ابعاد انسانی فضا(دانشگر مقدم ، بحرینی ، عینی فرد ، ۱۳۹۰ ، ۵)(Gehl , 1987 , 15) (کاشانی جو ، ۸۹ ، ۱۰۰) (قنبران ، جعفری ، ۹۳ ، ۴ – ۳)
استفان کار (۱۹۹۲)	عرصه های عمومـی معنادار ، دموکراتیک برآوردن نیازهای استفاده کنندگان . راحتی آسودگی مشارکت غیر فعال با محیط مشارکت فعال مشاهده و نظارت دیگران و اتفاقات و رویدادها ، پیچیدگی و امکان کشف فضا توسط خلق فضاها و منظرهای متنوع ، فعالیتهای گوناگون با هدف تامین تنوع ، جاذبه و تجارب گوناگون و ایجاد حرکت (قلمبردزفولی ، نقی زاده ، ۱۳۹۳ ، ۵) (قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ، ۴)
سوزان کروهرست لنارد و هنری لنارد PPS (۲۰۰۰)	استفاده مرتب و دائمی ساکنان ؛ حس تعلق به جامعه ای با هویت ؛ کنجکاوی و کاوش ؛ تجربیات بیادماندنی ؛ فعالیت های مختلف ؛ ایجاد حس خانه ؛ تقویت راه های ارتباط شخصی جهت حضور گروه های مختلف وجود شبکه های اجتماعی و زندگی فعال در ساعات مختلف شبانه روز و انتخاب مکان برای ملاقات با دوستان ، حضور افراد به صورت گروهی ، استفاده منظم از فضا ، میزان تعاملات کلامی ، شناختن یکدیگر ، معرفی و توصیه مکان به سایرین ، تماس چشمی ، وجود گروه های مختلف سنی و قومی و تمایل افراد در حفاظت داوطلبانه از مکان ایجادفرصت های کالبدی جهت نشستن ، مکث و تأمـل بیشـتر در فضا ، فضاهای کانونی جهت تجمع افراد مثل ایستگاه اتوبـوس ، زمین بازی، مکان غذا خـوردن و... ورودی هـای دعـوت‌کننـده و دسترسی به فضا به لحاظ بصری و کالبـدی ، پـیش بینـی عناصـر عملکردی در کنار ابعاد زیبـایی شناسـانه ، راه هـا وارتباطـات فضایی مناسب در هدایت مردم به درون فضـا ، خوانـایی و وضـوح فضایی ، کنترل دسترسی وسـایل نقلیـه و امنیـت پیـاده ، تعریـف بدنه جداره ها ، ارتباط با حمـل ونقـل شـهری و پیش بینی فعالیتهای جاذب (لنارد و لنارد ، ۱۳۷۷، ۸۲) (قلمبردزفولی ، نقی زاده ، ۱۳۹۳ ، ۵)(شجاعی ، پرتوی ، ۱۳۹۴ ، ۶) (قنبران ، جعفری ، ۱۳۹۳ ، ۴)
پورتـا و رنه	پرهیز از جدائمـودن ساختمان ها از محیط ؛ ساخت ساختمان های کوچک به جـای ساختمان های بـزرگ ؛ طراحی خرده فروشـی در طبقه همکف ، پرهیز از جانمایی تعداد زیاد پارکینگ ؛ طراحـی رواق ، طاق های پشت سر هم ، نرده های کوتاه، سایبان های خمیده و نظیر اینها و هر چیزی که به فضا چهره ای نرم بدهد پرهیز از دیوارهای خالی (بـدون پنجره)، پرهیز از تابلوهای تبلیغاتی بزرگ، چراغ های راهنمایی، سطل آشغال های بزرگ و پل های بلنـد. قرار دادن درختان در عرض خیابان بعنوان یکی از بهتریـن ابزارها برای تبدیل نمـودن فضا به محیطی دوستانه ، جانمایی مکان نشستن (قلمبردزفولی ، نقی زاده ، ۱۳۹۳ ، ۴)
وستینگر(۱۹۷۶) پاول لاوتون (Lawton , 1977) هال (Hall , 1974, 1977)	فاصله ی کارکردی بین واحدهای مسکونی ، مجاورت مکانی ، فضای بیشتر برای ارتباط اجتماعی، نظریه همجواری بعنوان فضای تعامل و ارتباط در حد فاصله های اجتماعی – مشورتی(Lang 1987, 182) (باقری ، نوروزیان ملکی ، حسینی ، ۱۳۹۵ ، ص ۵ – ۳)
(Rapoport , 1969 , Wardon et al , 2012) Rosa , 2012, Rasisi et al. 2012, (Emmanonouilides and davies , 2007 Wener) (Broadbent , and Rasisi et al , 2012) (and carmalit 2006	اقلیم ، همسایگی ، خدمات و تسهیلات ، تکنولوژی(Lang 1987, 182) (باقری ، نوروزیان ملکی ، حسینی ، ۱۳۹۵ ، ص ۵ – ۳)
Lang 1987, Lokaitousideris and Banerjee) Lee , 1970 , Jacobs 1961 Keller 1968)(۱۹۹۸ Carr et al , 1993 , Lennard and Lennard ,)(Bennet et al ,)(۱۹۹۳ , Oldenburg , 1999 ۲۰۱۲ , Rasisi et al , 2012 , Stedman , 2004	نماد ، مکان ، خلق تجارب معنادار ، ارتباط با طبیعت از طریق مصالح طبیعی یا حضور طبیعت توجه به اعتقادات و نشانه ها - بهبود عناصر طبیعی جهت هیجان و سرزندگی محیط و بالا بردن کیفیت فضای عمومی(Lang 1987, 182) (باقری ، نوروزیان ملکی ، حسینی ، ۱۳۹۵ ، ص ۵ – ۳)
(Lang , 1987) (Vento , 1966)	انعطاف پذیری و تطبیق پذیری ، عناصر نیمه ثابت و متغیر (Lang 1987, 182)(باقری ، نوروزیان ملکی حسینی ، ۱۳۹۵ ، ۵ – ۳)

شـاخص‌های مهـم مشـخص‌گردید و با ترکیـب مولفه هـای حاصـل از نیازهـای سـالمند و اجتمـاع پذیـری مسـکن ، شـاخص های کالبـدی اجتماع پذیـری برای سـالمندان در مجتمـع هـای مسـکونی حاصـل آمـد. در جهـت افزایـش اعتبـار پژوهـش و اولویـت بنـدی شـاخص‌ها پرسشـنامه هایـی بـرای متخصصیـن تهیه گردیـد و بـا توجـه بـه اهمیـت ویژگیهـای کالبـدی و فضایـی مسـکن درجهـت توسـعه اجتمـاع پذیـری در ایـن پژوهـش ۴۲ نفـر از متخصصین حـوزه ی معماری ومسـکن در دانشـگاه هنـر اسـلامی تبریـز و سـازمان مسـکن و شهرسـازی اسـتان آذربایجان شـرقی انتخاب گردیدنـد. انتخـاب متخصصیـن بـه روش نمونه گیری احتمالـی طبقـه ای بـوده و شـامل ۲۰ نفـر از اسـاتید معمـاری، ۱۶ نفـر از شـاغلین در زمینـه ی مسـکن و معمـاری و ۶ نفـر از دانشـجویان دکتری بـرای تحقیق بـه روش پرسـش‌نامه بسـته بـا طیـف لـی کـرت بوده اسـت. تحلیـل داده‌هـای حاصل به‌روش همبسـتگی با اسـتفاده از ضرایب همبسـتگی پیرسـون ودر نـرم افزار spss ورژن ۲۲جهـت بررسـی ارتبـاط بین شـاخص‌ها و همسـویی و غیرهمسـویی‌آنها و شـدت ارتبـاط انجام

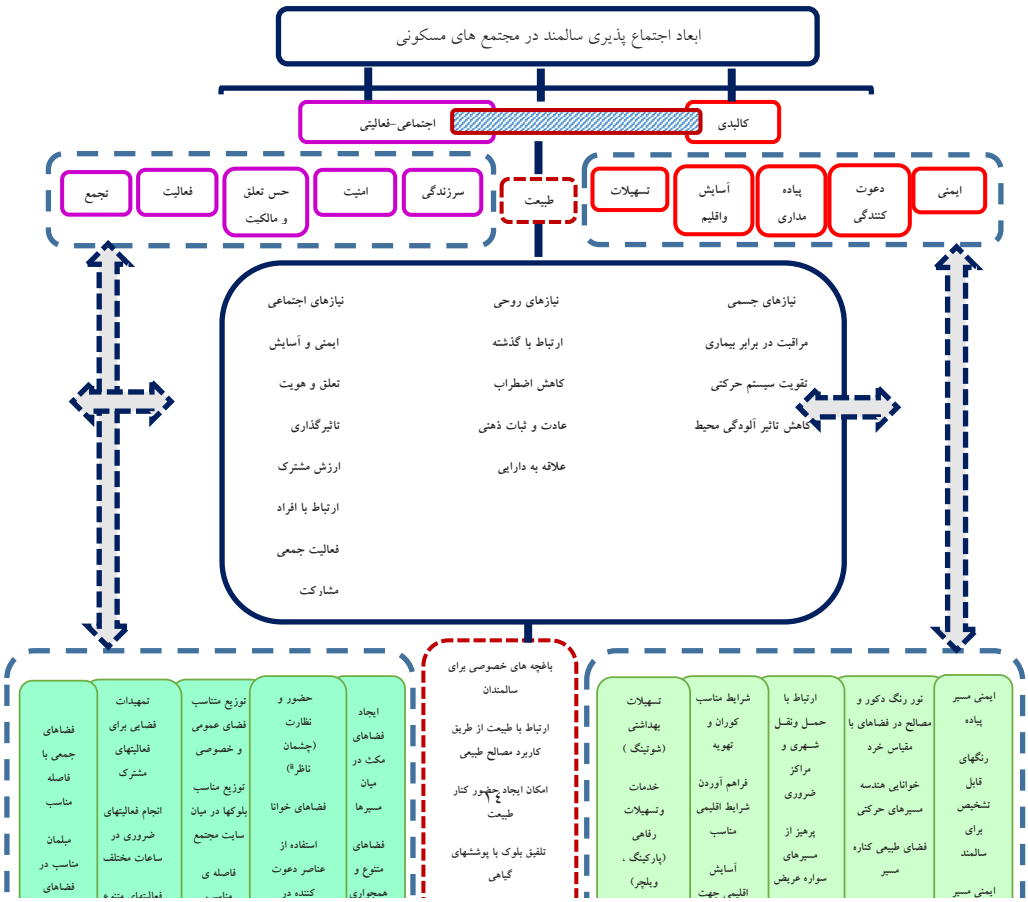

شد.همچنین براساس اهمیت رتبه‌ها و کمی‌سازی آنها برای هررتبه وزن داده شد. بدین‌صورت که در طیف لی کرت در هر سوال برای امتیازات ۱ تا ۵ به ترتیب ضریب ۱ تا ۵ در نظر گرفته شد(وزن دهی رتبه های ۱ تا ۵)و بر اساس وزن داده شده میانگین وزنی رتبه های داده شده برای هر سوال بدست آمد و در نهایت از طریق تجزیه واریانس اختلاف بین شاخص‌ها و اختلاف بین رتبه ها(میزان تکرار رتبه ی مطرح شده در پاسخ های متخصصین)به لحاظ امتیاز بررسی شد. بنابراین در روش تجزیه واریانس دو طرفه علاوه بر اینکه سلسله مراتب گویه ها، شاخص های با اولویت بیشتر از نظر متخصصین در رابطه با مفهوم اجتماع پذیری مجتمع‌های مسکونی برای سالمندان را تبیین نمود، معناداری یا غیرمعناداری (شدت یا ضعف)، اختلاف بین شاخص‌ها و اختلاف بین رتبه‌ها از نظر متخصصین در قالب جداول تجزیه واریانس دوطرفه بین شاخص ها و رتبه ها مشخص شد.ذکر این نکته ضروری است که درجه آزادی بین رتبه ها و شاخص‌ها به معنای تعداد مشاهدات منهای تعداد موانع می باشد و در اینجا درجه آزادی بین شاخص‌ها و رتبه ها بیانگر تعداد بردارها(روابط) بین شاخص‌ها و رتبه‌ها بوده که از حاصل تعداد شاخص ها و رتبه ها منهای یک بدست آمده است. میانگین مربعات بین شاخص‌ها و رتبه‌ها بیانگر میزان پراکندگی بین آنها بوده و اشتباه آزمایش برای بررسی‌میزان خطا در محاسبه درجه آزادی و میانگین مربعات تبیین گردیده است.

یافته های پژوهش

طبق‌تحلیل همبستگی از میان رابطه های دو به دو میان شاخص ها ۶۲,۱۴ درصد از این روابط غیرمعنی دار(شدت ارتباط بسیار کم)، ۱۶,۱۸ درصد معنی‌دار در سطح احتمال ۱ درصد (شدت

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

جدول۲ - تجزیه واریانس دوطرفه بین شاخص ها و رتبه ها، منبع: نگارندگان

منبع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مربعات
بین شاخص ها	۵۸	۴۴.۶۴۲□□
بین رتبه ها	۴	۴۰۷۸۲.۹۵۳ **
اشتباه آزمایش	۲۳۲	۲۲۹.۷۳۷

جدول۳- میانگین رتبه ها برای شاخص های مورد بررسی منبع نگارندگان

ns : اختلاف غیرمعنی دار (شدت کم) ** : اختلاف معنی دار در سطح احتمال ۱ درصد (اختلاف قوی تر)

R	N	subset			
۱	۵۹	۱	۲	۳	۴
۲	۵۹	.۹۸۳۱(d)	۷.۱۸۶۴(c)	۳۳.۸۶۴۴ (b)	۵۳.۹۸۳۱(a)
۳	۵۹	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۵۸.۵۷۶۳(a)
۵	۵۹				.۱۰
۴					

جدول ۴ مهم ترین شاخص های اجتماع پذیری مجتمع های مسکونی برای سالمند منبع: نگارندگان

امتیاز	شاخص های اجتماع پذیری مجتمع های مسکونی برای سالمند
۳۰,۸	دسترسی بصری و کالبدی به قسمتهای مختلف سایت
۳۰,۸	خدمات و تسهیلات بهداشتی (فضاهای شوتینگ)
۳۱	رنگهای واضح و قابل دید برای ایمنی سالمندان
۳۱	فعالیتهای متنوع با هدف تامین جاذبه و نظارت
۳۱	کالبد و زیرسازی (کفسازی و زیرسازی مناسب کف) در مسیرهای دسترسی
۳۱,۲	ایجاد فرصتهایی برای رسیدگی به فضا توسط خود ساکنان (تقویت حس تعلق به مکان)
۳۱,٤	حضور افراد برای انجام فعالیتهای ضروری در ساعات مختلف
۳۱,٤	ایجاد نشانه با عناصر طبیعی (نشانه گذاری برای مسیریابی و گم نشدن)
۳۲	آسایش اقلیمی جهت راحتی و حضور بیشتر افراد
۳۲,۲	مکانیابی(چیدمان)مناسب فضای فعالیت گروهی
۳۲,۲	شرایط اقلیمی مناسب (سایه بان و ..) در فضاهای دسترسی
۳۲,٤	توزیع متناسب فضای عمومی و خصوصی
۳۲,٤	خلق فضاها و منظرهای متنوع و متناسب با شرایط فصول مختلف
۳۲,٤	ایجاد باغچه های خصوصی با رسیدگی سالمندان
۳۲,٦	پرهیز از مسیرهای سواره ی عریض جهت کنترل تردد
۳۲,۸	تسهیلات (یادمان ، پله ها ، آبنما ، مبلمان) با در نظرگیری محدودیتهای جسمی
۳۳,٤	مبلمان مناسب و سالم در فضاهای تجمعی (محدوده ی جمع شدن همسایگی)
۳۳,٤	چشم انداز مناسب از داخل فضای تجمعی به اطراف
۳۳,۸	عناصر طبیعی در محدوده های همسایگی و ایجاد مبلمان مناسب در این فضاها
۳٤	توزیع مناسب بلوکها در میان سایت مجتمع
۳٤	فضاهای جمعی با فاصله ی مناسب از هم (محافل شاد و سرگرم کننده)
۳٤,۲	حضور و نظارت افراد و امکان دسترسی جهت حضور(چشمان خیابان)
۳٤,۸	خدمات وتسهیلات رفاهی (پارکینگ ، ویلچر)
۳٥,٤	جانمایی مبلمان و ایجاد فضاهای مکث در میان مسیرهای حرکتی (رفع خستگی بعد از پیاده روی)
۳٥,٤	فضاهای طبیعی جهت حضور در کنار طبیعت
۳٥,٦	امنیت در مسیرهای پیاده و فضاهای سکونتی
۳٦	ایمنی مسیر حرکتی پیاده با کنترل دسترسی وسایل نقلیه
۳٦	فضاهای طبیعی در کناره ی مسیرهای حرکتی با در نظرگیری سلیقه ی گروههای سنی مختلف
۳٦,۲	ایمنی فضاهای تجمعی (روشنایی و رنگ مناسب برای جلوگیری از خطرات جسمی در تاریکی و ...)
۳٦,٦	ایمنی مسیر حرکتی (نرده ، نور ، کفسازی) در کنار ایجاد فضاهای فعال

ارتباط بالا) و ۲۱. ۶۸ درصد معنی داردر سطح احتمال ۵ درصد (شدت ارتباط متوسط) می باشد. همچنین تنها ۰,۹۶ درصد از روابط غیرهمسو بوده و ۹۹,۴ درصد روابط مثبت و همسو می باشد. بر اساس آمارهای وزنی، شاخص‌های ایمنی و امنیت (مسیرهای حرکتی، مسیرهای پیاده، فضاهای تجمعی و سکونتی) و استفاده از فضاهای‌طبیعی(مسیرهای حرکتی، حضور در کنار طبیعت) و جانمایی مبلمان جهت ایجاد فضاهای مکث از منظر متخصصین در اولویت بالاتر قرار دارند. شاخص مکانیابی و ایجاد فضاهای خوانا دارای کمترین امتیاز (۲۴) و ایمنی مسیر حرکتی(-نرده نور و کفسازی) درکنار ایجاد فضاهای فعال دارای بیشترین امتیاز(۳۶,۶) از نظر متخصصین می باشد نظر به اینکه اختلاف امتیاز حاصل در سطح متوسط می باشد.همچنین با توجه به تجزیه واریانس ۲ طرفه نتایج حاصله نشان می دهدکه بین شاخص‌ها اختلاف معناداری از نظر شرکت کنندگان در نظرسنجی وجود ندارد ولی بین رتبه ها اختلاف‌معناداری در سطح احتمال ۱ درصد(شدت بالاتر) وجود دارد.کمترین رتبه مربوط به ۱ و بیشترین رتبه های اختصاص یافته مربوط به ۴ و ۵ می باشد که اختلاف معنی‌داری با سایررتبه ها دارند(نمودار ۳ جداول ۲ و ۳ و ۴).

بحث و نتیجه گیری

با توجه به اهمیت موضوع اجتماع پذیری سالمندان در مجتمع های مسکونی این موضوع در قالب دومفهوم اساسی نیازهای اجتماعی سالمند و اجتماع پذیری مجتمع مسکونی تبیین گشته ونیازهای سالمندی درسه بعد جسمی، روحی و اجتماعی طرح شد.نظریات اجتماع پذیری مسکن در قالب ابعاد کالبدی و اجتماعی-فعالیتی و مولفه های دعوت‌کنندگی، پیاده مداری، سرزندگی، آسایش و اقلیم، ایمنی، امنیت، مالکیت، فعالیت، تجمع، طبیعت وتسهیلات دسته‌بندی شد و درادامه مولفه های مرتبط با اجتماع‌پذیری‌مجتمع های مسکونی با نیازهای سه‌گانه ی سالمندی ترکیب شد و شاخص‌های اجتماع‌پذیری مجتمع‌های مسکونی مناسب سالمندان بدست آمد.این شاخص‌ها با نظر خبرگان اولویت‌بندی شدند که طبق تحلیل همبستگی از میان رابطه های دو به دو میان-شاخص‌ها بیشترین میزان ارتباط بین‌شاخص‌ها غیرمعنی‌دار(شدت بسیار کم) وسایر ارتباط‌ها معنی دار در سطح احتمال ۵ درصد(شدت متوسط) بوده و تعداد اندکی ارتباط معنی‌دار در سطح احتمال ۱ درصد(ارتباط بسیار قوی) بین شاخص ها حاصل گردید براساس آمارهای وزنی امتیازات حاصل شده برای ۵۹ شاخص حاصله در محدوده امتیاز ۲۴ تا ۳۶,۶ قرار داشتند که شاخص های با امتیاز ۳۰,۸ و بالاتر بعنوان شاخص‌های با اهمیت بالاتر در ارزیابی قلمداد شدند. همچنین‌ایمنی وامنیت (مسیرهای حرکتی، مسیرهای پیاده و فضاهای تجمعی و سکونتی)، استفاده ازفضاهای طبیعی-(مسیرهای حرکتی، حضور در کنار طبیعت) و جانمایی مبلمان جهت ایجاد فضاهای مکث بعنوان مهمترین شاخص‌های اجتماع‌پذیری مسکن سالمندی گزینش گردیدند که در این باب ذکر نکات زیر ضرورت دارد:

۱-ایمنی و امنیت در معنای مصونیت جسمی و روانی از آسیبها مطرح گردیدند که درمجتمع‌های مسکونی از طریق مواردی از قبیل کفسازی مناسب، نورپردازی، نرده و کنترل دسترسی‌وسایل نقلیه‌روشنایی ورنگ مناسب در فضاهای تجمعی‌حاصل می‌گردند.

۲- طبیعت از نظر روحی و روانی برای سالمندان اهمیت فراوانی داشته و موجب افزایش امید به زندگی برای این‌گروه سنی می‌شود بنابراین درمجتمع‌های‌مسکونی این مهم با بهبود سرزندگی فضا و بهره‌گیری مناسب از عناصر طبیعی در مسیرهای‌حرکتی‌و فضاهای تجمعی حاصل می آید.

۳- بکارگیری مبلمان مناسب وایجاد فضاهای مکث درکنار رفع نیازهای جسمانی سالمندان پاسخگوی نیازهای اجتماعی سالمندان برای معاشرت و افزایش

تعامـلات اجتماعی می باشـند.
پژوهـش حاضـر در باب مهمتریـن متغیرهـای اجتماع پذیری در مسـکن سـالمندان شـکل گرفته و در رابطه بـا سـایر مطالعـات تـلاش بـر توسـعه شـاخص هـای مـورد بررسـی، مطالعه در سـطح خردتر و بهـره گیری از مفاهیـم مـورد بررسـی اجتمـاع پذیـری مسـکن و نیازهـای اجتماعی سـالمندی داشـته اسـت.
در بـاب اجتمـاع پذیـری مسـکن، پژوهـش صـورت گرفتـه توسـط دانشـگر مقـدم بحرینـی عینـی فـرد ۱۳۹۰ تحـت عنـوان "تحـــلیل اجتـــماع پذیـری محـیـــط کالبـــدی متأثر از ادراک طبیعـت در محیط انسـان سـاخت" بیانگـر تاثیـر طبیعـت در اشـتیاق به ایجـاد فرصتهـای تعامل اجتماعی و تجمع در سـاکنین نمونه های مسـکونی شـهر همدان می باشـد و در این راسـتا پژوهـش حاضـر نیـز طبیعـت را بعنـوان یکی از مهمتریـن شـاخص هـای موثـر بـر اجتمـاع پذیـری طـرح مـی کند.پژوهش صـورت گرفته توسـط صالحی نیـا و معماریـان ۱۳۸۸ تحـت عنـوان "اجتمـاع پذیری فضـای معمـاری" اجتمـاع پذیـری فضـای معمـاری را در قالـب ترکیـب عوامـل اجتماعـی روانـی و عوامـل کالبـدی فضایـی مطرح نمـوده و تـلاش دارد تا تعریف دقیقـی از مفهـوم اجتمـاع پذیـری ارائـه دهـد. کـه در ایـن راسـتا پژوهـش حاضـر به تاثیـر نیاز های انسـانی بخصـوص نیازهـای اجتماعـی در فضای مسـکن برای ایجـاد فضاهـای اجتمـاع پذیـر در مسـاکن سـالمندی اشـاره دارد.همچنیـن پژوهـش صـورت گرفتـه توسـط شـجاعی و پرتـوی ۱۳۹۴ تحـت عنـوان " عوامـل مؤثر بـر ایجـاد و ارتقاء اجتمـاع پذیـری در فضاهای عمومی بـا مقیاس های مختلف شـهر تهـران " و پژوهش انجام شـده توسـط باقـری، نوروزیـان ملکی و حسـینی تحت عنـوان " شناسـایی متغیرهای مؤثر بـر اجتماع پذیری در حـوزه مسـکن " بـه دسـته بنـدی اجتمـاع پذیری در قالـب جنبـه های کالبـدی فعالیتـی و اجتماعی در مسـکن پرداختـه اسـت کـه در پژوهـش حاضـر نیـز دسـته بنـدی فـوق در بـاب اجتمـاع پذیـری مسـکن صورت گرفته اسـت. گل در کتاب شـهر انسـانی ۱۳۹۲ مهـم ترین متغیرهای عنوان شـده در پژوهش از جمله ایمنـی، امنیـت، تجمـع، مبلمـان مناسـب، فضاهـای جمعـی و آسـایش اقلیمـی را طرح می کنـد ولی بیش تـر بـر روی کاربـری های عمومی شـهری تمرکـز دارد.
در بـاب نیازهای سـالمندی فروغمنـد اعرابی و کریمی فـرد ۱۳۹۴ در پژوهـش تحت عنوان " شـهر دوسـتدار سـالمند و معیارهـای طراحی مراکـز تعاملات اجتماعی سـالمندی بـا رویکرد سـلامت روان"، عامـری و گواری ۱۳۸۱ در پژوهـش " تعاریـف و نظریات سـالمندی " و ضرغامی و الفت ۱۳۹۴ در کتاب نشـانه های جسـمانی و روان شـناختی سـالمندی، دیدگاههـای زیسـت شـناختی روانشناختی و جامعه شـناختی سالمندی به بررسـی ابعاد زیست شـناختی روان شـناختی و جامعه شـناختی در موضوعـات سـالمندی پرداختـه اسـت.
پژوهـش حاضـر بـا بهـره گیـری از مفاهیـم و نظریـات مسـتخرج از مطالعـات بـا اعمـال دیـدگاه متخصصیـن بـرآن بـوده اسـت تـا ضمـن تشـریح مفاهیـم مرتبـط بـا اجتمـاع پذیـری مسـکن سـالمندی بـه ارائـه ی مهمتریـن شـاخص هـای اجتماع پذیـری مجتمع های مسـکونی بـرای سـالمندان بپـردازد و بسـتر مناسـبی جهـت ارزیابـی و تحلیـل در نمونـه هـای مـوردی و ارائـه ی الگوهـای عملـی در طراحی مناسـب مجموعه هـای مسـکونی اجتماع پذیر بـرای سـالمندان با اعمال دیـدگاه سـالمندان فراهم سـازد.

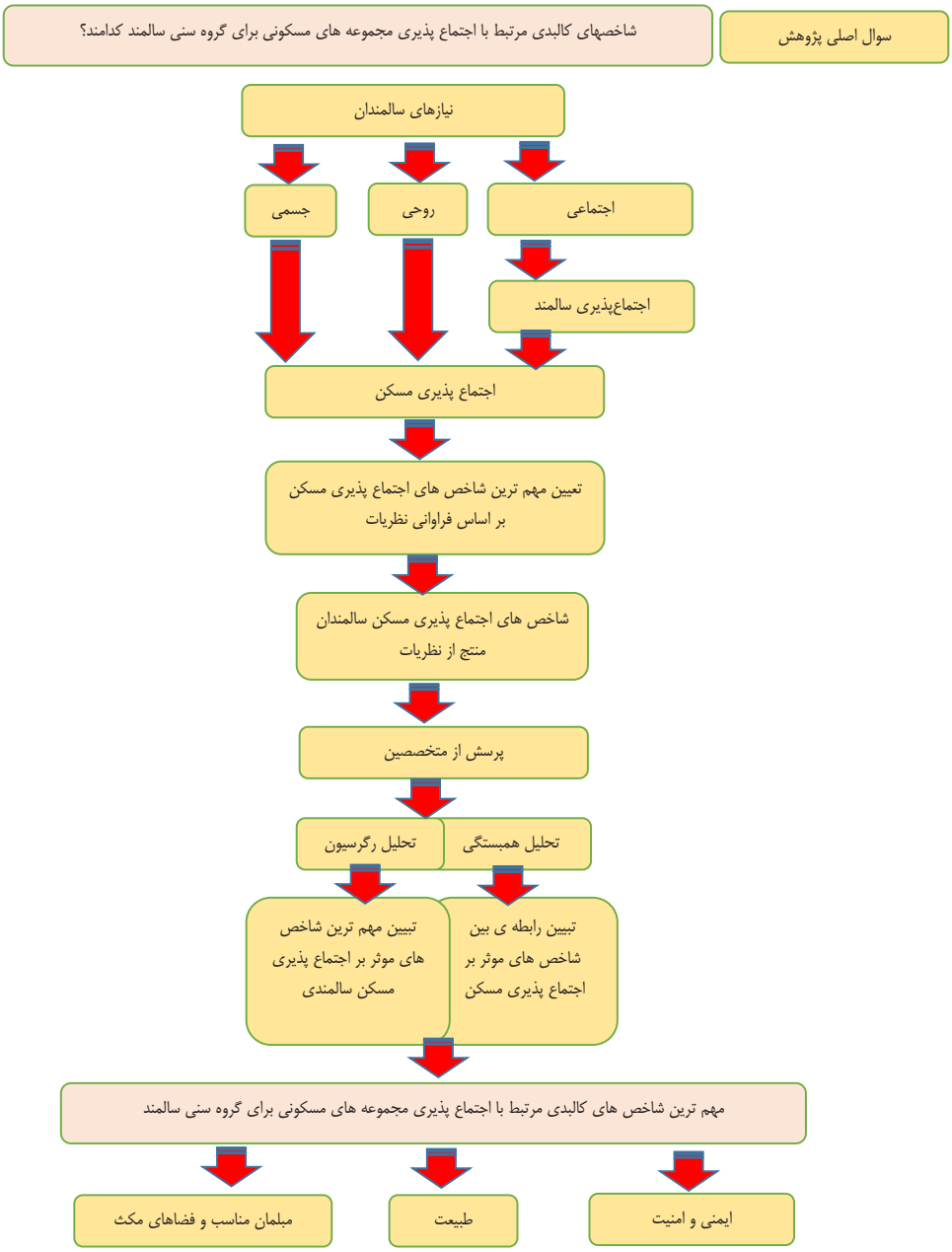

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

پی نوشت

در رابطه با اجتماع پذیری دسته بندی های متفاوت از منظر پژوهش های گوناگون تبیین گردیده و از میان دسته بندی های صورت گرفته می توان به دسته بندی کالبدی فعالیتی اجتماعی توسط شجاعی و پرتوی در پژوهش تحت عنوان عوامل مؤثر بر ایجاد وارتقاء اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های‌مختلف شهر تهران، دسته بندی عینی ذهنی فرهنگی و اجتماعی توسط حیدری و صالحی در پژوهش‌تحت‌عنوان ارزیابی معیارهای‌تعامل پذیری اجتماعی‌وسرزندگی در فضاهای نمایشگاهی؛ موردپژوهی: چندنمونه در استان البرز و دسته بندی در قالب تعامل مردم با مردم و تعامل مردم با فضا توسط معماریان و صالحی نیا در پژوهش تحت

عنـوان اجتمـاع پذیـری فضای معمـاری اشـاره نمود

جیـن جیکوبـز، در نظریـه ی خـود تحـت عنـوان چشـمان خیابـان در بـاب بحث حضـور و نظـارت افراد (چشـمان ناظـر) معتقـد اسـت حضـور بالای افـراد به خصـوص در فضاهـای دسترسـی و نظـارت هـای غیـر رسـمی موجـب جلوگیـری از فعالیـت هـای مجرمانـه خواهد شـد.

منابع و مآخذ

-باقـری، حسـین؛ نوروزیـان ملکی، سـعید؛ حسـینی، باقـر(۱۳۹۵). شناسـایی متغیرهـای مؤثـر بـر اجتماع پذیـری در حـوزه مسـکن. نشـریه مسـکن و محیـط روسـتا. شـماره ۱۵۴، بنیـاد مسـکن انقـلاب اسـلامی، ۲۸ – ۱۷.

-خاشـعی، رضـا (۱۳۸۵). «جایگاه‌وتصویرسالمندان در فرهنگ مردـم». فصلنامه نجوای فرهنگ،تهران شـماره ۸۹-۱۰۴.۲.

-دانشـگرمقدم، گلـرخ؛ بحرینـی، حسـین؛ عینـی فرد، علیرضا(۱۳۹۰). «تحـــلیل اجتـــماع پذیری‌محـــیط کالبـــدی متأثـر از ادراک طبیعـت در محیـط انسـان سـاخت – مطالعـه مـوردی نمونه های‌مسـکونی شـهر همدان». نشـریه هنرهـای زیبا-معماری و شهرسـازی. شـماره ۴۵، دانشـگاه تهـران، ۳۶ – ۲۵.

-دبـاغ، امیـر مسـعود؛ الفـت، میـلاد (۱۳۹۴). «اصـول طراحی‌مسکن سـالمندی بارویکردروانشناسی‌محیط». تهران، نشـر طحـان، چاپ اول.

-رفیـع زاده، نـدا؛ نـوذری، شـعله؛ روشـن بخـش، حسـین(۱۳۸۰)، «رهنمودهای طراحـی معماری خانه های سـالمندان». تهـران، مرکز تحقیقات سـاختمان و مسـکن، چـاپ اول.

-سـام آرام، عـزت الـه (۱۳۷۰). «مسـائل سـالمندی در ایـران». فصلنامـه علـوم اجتماعـی، دانشـگاه علامه طباطبایـی، شـماره ۱، ۱۲۸-۱۱۳ .

-شجاعی،دلآرام؛ پرتوی، پروین(۱۳۹۴). «عوامل مؤثر بـر ایجـاد وارتقـاء اجتماع‌پذیـری در فضاهای‌عمومـی بـا مقیاس‌های‌مختلـف شـهر تهران(نمونه‌مـوردی: فضاهـای عمومـی دو محلـه و یـک ناحیـه‌در منطقه ۷ تهـران)». نشـریه بـاغ نظـر. شـماره ۳۴، ۱۰۸ – ۹۳ .

-صادقـی، فریبا (۱۳۹۳). «شـهر دوسـتدار سـالمند». نشـریه سـالمندی. شـماره ۷ و ۸، ۲۹-۲۴.

-ضابطیان، الهام؛ تقوایی، علـی اکبر(۱۳۸۸). «شاخص مناسب‌سازی فضاهای شهری دوسـتدار سالمندان با استفاده از رویکرد مشارکتی». نشـریه مسـکن و محیط روسـتا. شـماره ۱۲۶، بنیـاد مسـکن انقـلاب اسـلامی ۷۱-۶۰.

-ضرغامی،اسـماعیل؛ الفـت، میـلاد (۱۳۹۴). «معیارهـای نویـن برنامه‌ریزی‌وطراحـی سـکونتگاه سـالمندان‌با-رویکرد افزایـش امیـد بـه زندگـی‌در سـاکنین». تهران،دانشـگاه تربیت دبیر شـهید رجائی، چـاپ اول.

-فرگاس،جوزف(۱۳۷۹).«روانشناسی‌تعامل اجتماعی».مهـراد فیروزبخـت وخشـایار بیگـی، تهران، انتشـارات ابجـد.

-قنبـران، عبدالحمیـد؛ جعفـری، مرضیـه (۱۳۹۳). «بررسی‌عوامل مؤثر بر ارتقا تعاملات اجتماعی درمیان‌ساکنان محله مسـکونی(نمونه مـوردی: محلـه درکـه – تهـران)». نشـریه انجمن‌علمـی معمـاری‌و شهرسـازی ایـران. شـماره ۷، ۶۴-۵۷

-قلمبردزفولـی، مریـم؛ نقـی زاده، محمـد(۱۳۹۲). «طراحـی فضـای شـهری بـه منظـور ارتقـاء تعامـلات اجتماعـی (مطالعـه مـوردی: بلـوار بیـن محلـه ای)»، نشـریه هویـت شـهر. شـماره ۱۷، ۲۴-۱۷

-کاشـانی جـو، خشـایار(۱۳۸۹). «بازشـناخت رویکردهـای نظـری بـه فضاهـای عمومـی شـهری. نشـریه هویـت شـهر». شـماره ۶، ۱۰۶-۹۵.

-لنـارد، کروهرسـت سـوزان؛ لنـارد هنـری (۱۳۷۷). «طراحـی فضاهـای شـهری و زندگـی اجتماعـی». رسـول مجتبـی پور، مجلـه معماری‌و شهرسـازی. ۴۵-۴۴، ۸۷-۸۲

-محمـدزاده، رحمـت(۱۳۹۲). «تحلیل فضاهای گذران اوقـات فراغـت سـالمندان پـارک گلسـتان شـهر تبریز و-ارائـه راهکارهـا». هویت شـهر. شـماره ۲۳، ۵۸-۴۷.

-مقصودنیـا، شـهربانو؛ شـجاعی، هـادی (۱۳۸۴).

«کلیات سالمندشناسی و طب سالمندان».تهـران: پژوهشکده مهندسی و علوم پزشکی جانبازان، چـاپ اول.

-Lang, J. 1987. Creating architectural theory,the role of behavioral science in environmental design. New York: Van nostrand-Reinhold.

- Mahdavinejad, Mohammadjavad ; Mashayekhi, Mohammad (2012). Designing communal spaces in residential complexes. Procedia - Social and Behavioral Sciences (ELSEVIER). 51, 333-339.

-Osmand, H. (1957). Function as basis of psychiatric ward design. New York: Holt Rine hart & Winston.

- Fergus, Joseph (1379). "Psychology of Social Interaction". Mehrad Firoozbakht Vshhshayyar Beigi, Tehran, Abjad Publishing House.